

Konstantinos Tsirigotis, Ewa Lewik-Tsirigotis

Zagadnienie płciowego różnicowania funkcjonowania osobowościowego kandydatów na nauczycieli

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (22-23), 175-193

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zagadnienie płciowego różnicowania funkcjonowania osobowościowego kandydatów na nauczycieli

Wstęp

Ważnym elementem osobowości człowieka jest struktura potrzeb przez niego odczuwanych oraz hierarchia wartości przez niego uznawanych i związanych z jego potrzebami. Zaspokojenie potrzeb nauczyciela/wychowawcy warunkuje powstanie i zaspokojenie potrzeb uczniów/wychowanków. Z kolei nauczyciel/wychowawca w sposób świadomy lub nieświadomy przekazuje uczniom/wychowankom sygnały o wartościach przez siebie uznawanych czy wręcz wychowuje ich wedle swojej hierarchii wartości.

System (gr., *Συστημα*) wartości to wyuczona organizacja pewnych reguł wyborów i rozwiązywania konfliktów między dwoma sposobami zachowania lub między dwoma bądź więcej ostatecznymi celami istnienia (end-states of existence); jest to trwała organizacja przekonań dotyczących preferowanych sposobów postępowania lub ostatecznych celów istnienia, uporządkowanych wg względnej ważności.

Hierarchia (gr., *Ιεραρχια*) wartości natomiast stanowi organizację ich w taki sposób, żeby uniknąć konfliktu wartości lub żeby człowiek mógł funkcjonować w sytuacji konfliktu wartości, jeśli takowy wystąpi; hierarchia wartości zatem stanowi organizację, w ramach której rozwiązywane są konflikty i podejmowane decyzje.

Na doniosłość wartości i etyki w pracy nauczyciela zwraca uwagę Szkudlarek¹, który traktuje ją wręcz jako podstawę działania pedagogicznego.

Nauczyciel współczesnej szkoły napotyka na wiele problemów moralnych. W swojej pracy musi dokonywać hierarchii określonych wartości, dokonywać między nimi wyboru². Musi więc wiedzieć, że wartości są rdzeniem życia moralnego, warunkiem i ostoją poczucia godności³.

Na konieczność podkreślania podmiotowości ucznia i wychowanka zwraca uwagę Legowicz⁴, który utrzymuje, że po to, by przeobrazić współczesną szkołę i przy-

¹ Szkudlarek T., Śliwerski B., *Wyzwania pedagogiki krytycznej i antypedagogiki*, Impuls, Kraków 2000

² Krawiec S., *Współczesne problemy zawodu nauczyciela*, KiW, Warszawa 1979

³ Duraj-Nowakowa K., *Systemologiczne inspiracje pedeutologii*, Impuls, Kraków 2000

⁴ Legowicz J., *O nauczycielu. Filozofia nauczania i wychowania*, PWN, Warszawa 1975

sposobić ją do kształcenia i zarazem wychowania człowieka czasów dzisiejszych, trzeba zerwać nie tylko z „obkuwaniem umysłów” lecz również z tradycyjną wizją ucznia zdyscyplinowanego dla samej dyscypliny, pracowitego z czystego i abstrakcyjnego obowiązku.

Do szczególnie znaczących zawodowo wartości Duraj-Nowakowa⁵ zalicza następujące: zgodność z sobą, wewnętrzną prawdziwość uczuć, przekonań i sumienia, potrzebę doskonałości, poczucie odpowiedzialności i obowiązku oraz moralną odwagę.

Krawcewicz⁶ zwraca również uwagę na fakt, że w zawodzie nauczycielskim nie można oddzielać wartości od czynności zawodowych, ponieważ postępowanie nauczyciela uwikłane jest w oceny moralne m.in. sprawiedliwości i niesprawiedliwości, kłamstwa i prawdomówności, dobra i zła.

Walory moralne nauczyciela nie sprowadzają się tylko do tego, ile wie i umie, lecz także do tego, jak umie przekształcić wychowanków w ludzi posiadających bogatą i twórczą osobowość, jak umie zaszczerpić im m.in. normy moralne⁷.

W ostatnich czasach coraz większą rolę przypisuje się różnicom w funkcjonowaniu psychologicznym, wynikającym z przynależności do płci^{8, 9, 10, 11, 12, 13}.

Nieliczne są prace dotyczące systemu wartości nauczycieli a jeszcze mniej ich traktuje o wartościach kandydatów na nauczycieli^{14, 15}. Na równi ważne zdaje się być zagadnienie różnic w strukturze osobowości, zwłaszcza w zakresie potrzeb i wartości, wynikających z przynależności do różnych płci.

Metodologia badań

W celu zrealizowania postawionych celów badawczych badaniom poddano 70-osobową grupę studentów (35 mężczyzn, 35 kobiet) kierunków nauczycielskich w Kolegium Nauczycielskim w Wieluniu za pomocą polskiej wersji Adjective Check List (ACL) Gougha i Heil-bruna, tj. *Testu Przymiotników i Kwestionariusza (Ska-*

⁵ Duraj-Nowakowa K., *Systemologiczne inspiracje pedeutologii*, Impuls, Kraków 2000

⁶ Krawcewicz S., *Współczesne problemy zawodu nauczyciela*, KiW, Warszawa 1979

⁷ Duraj-Nowakowa K., *Systemologiczne inspiracje pedeutologii*, Impuls, Kraków 2000

⁸ Pospiszky K.: *Psychologia kobiety*, PWN, Warszawa 1986

⁹ Moir A., Jessel D., *Pleć mózgu*, PIW, Warszawa 1993

¹⁰ Buss D.: *Ewolucja pożądania*, GWP, Gdańsk 2000

¹¹ Opperman K., Weber E., *Język kobiet, język mężczyzn*, GWP, Gdańsk 2000

¹² Bem S.L.: *Męskość-Kobiecość*, GWP, Gdańsk 2000

¹³ Tsiřigotis K. (red.), *Życie psychoseksualne. Radości i smutki*, Educator Akademia Polonijna, Częstochowa 2000

¹⁴ Lewik-Tsiřigotis E., Tsiřigotis K., *Cechy osobowości kandydatów na nauczycieli*, (w): Mikołajewicz W. (red.): *Kształcenie i doskonalenie nauczycieli (dla) edukacji alternatywnej*, Impuls, Kraków 2001, 137-51

¹⁵ Lewik-Tsiřigotis E., Tsiřigotis K., *Hierarchia wartości u kandydatów na nauczycieli*, „Rocznik Edukacji Alternatywnej”, 2003, 1 (3)

li) *Wartości*, tj. polskiej wersji *Rokeach Value Survey* (RVS, VS,) M. Rokeacha^{16, 17, 18} w opracowaniu Brzozowskiego^{19, 20, 21} z uwagi na dopracowaną i rozbudowaną koncepcję wartości tegoż autora.

Test Przymiotników (ACL) składa się z 300 określeń opisujących różne cechy osobowości; zostało ono skonstruowane do zbadania **cech osobowości i potrzeb**. Najnowsza amerykańska wersja zawiera 37 skal, do których w niniejszej pracy dołączono jeszcze 4 (Dfn i Lab ze starszej wersji oraz Sam lub S-ac i Opt Matkowskiego). Skale narzędzia zostały uporządkowane w **pięć grup**. **Pierwszą część stanowią 4 skale „modus operandi”** mające częściowo charakter skal kontrolnych informujących o postawie, jaką przyjęła osoba badana wobec sytuacji badania i ostrzegających przed możliwościami zniekształceń wyników pozostałych skal.

1. No.Ckd-Calkowita Liczba Zaznaczonych (wybranych) Przymiotników (Number of Adjectives Checked).

Wynik w tej skali jest istotny przy obliczaniu wyników standardowych pozostałych skal; wskazuje również na poziom aktywności w oddziaływaniach i kontaktach z innymi.

2. Fav-Liczba wybranych przymiotników pozytywnych (Number of favorable adjectives).

Skala bada skłonność do oddziaływań związanych ze zdobywaniem akceptacji społecznej i konwencjonalnego zachowania.

3. Unfav-Liczba wybranych przymiotników negatywnych (Number of unfavorable adjectives).

Wyniki w tej skali wskazują na stopień kontroli nad wrogimi, agresywnymi nastawieniami.

4. Com-Typowość (Comunality).

Skala ta została wprowadzona później i ma zadanie dwojakie: identyfikację nierzetelnie wypełnionych protokołów oraz ocenę czynnika typowości odpowiedzi²².

¹⁶ Rokeach M., *Beliefs, attitudes and values*, Jossey-Bass, San Francisco 1968.

¹⁷ Rokeach M., *The nature of human values*, Free Press, New York 1973.

¹⁸ Rokeach M., *Value Survey. Halgren Tests*, Sunnyvale, 1982.

¹⁹ Brzozowski P., *Polska wersja Testu Wartości Rokeacha i jej teoretyczne podstawy*, „Przegląd Psychologiczny”, 1986, 2, 527-40.

²⁰ Brzozowski P., *Skala Wartości-Polska wersja testu Milтона Rokeacha*, [W:] Drwal R.L. (red.): *Techniki kwestionariuszowe w diagnostyce psychologicznej*, UMCS, Lublin 1987, 81-122.

²¹ Brzozowski P., *Skala Wartości (SW)*. Polska adaptacja Value Survey M. Rokeacha. Podręcznik, PTP psychol., Warszawa 1989.

²² Gough H. G., Heilbrun A. B. (Jr), *The Adjective Check List manual*, Palo Alto 1980, Consulting Psychologists Press.

5. **Dfn-Nastawienie obronne (Defensivness).**
Skala ta stosowana w pracy niniejszej pochodzi ze starszej wersji narzędzia i za zadanie ma wykrywanie fałszowania odpowiedzi²³.
- Drugą część narzędzia stanowi grupa 15 skal potrzeb skonstruowanych w oparciu o koncepcję potrzeb Murray'a, pozwalających na określenie osobowościowych korelatów potrzeb psychicznych.**
6. **Ach-Potrzeba Osiągnięć (Achievement).**
Dążenie do osiągania sukcesu i społecznie uznawanego znaczenia.
7. **Dom-Potrzeba Dominacji (Dominance).**
Dążenie do pełnienia przywódczej roli w grupie oraz chęć wywierania wpływu na innych.
8. **End-Potrzeba Wytrwałości (Endurance).**
Potrzeba wytrwania w podejmowanych przedsięwzięciach.
9. **Ord-Potrzeba Porządku (Order).**
Troska o porządek, systematyczność, organizowane i planowanie swojej aktywności.
10. **Int-Potrzeba Rozumienia siebie i innych (Intrapeption).**
Dążenie do rozumienia swego zachowania i postępowania innych.
11. **Nur-Potrzeba Opiekowania się innymi (Nurturance).**
Angażowanie się w działania na rzecz innych (materialnie lub emocjonalnie).
12. **Aff-Potrzeba Przynależności, afiliacji (Affiliation).**
Poszukiwanie i utrzymywanie przyjaznych stosunków z wieloma osobami.
13. **Het-P. Kontaktów Heteroseksualnych (Heterosexuality).**
Poszukiwanie kontaktów i czerpanie zadowolenia z interakcji z równymi sobie osobami płci przeciwnej.
14. **Exh-P. Ekshibicjonizmu, pokazania się (Exhibition).**
Tendencja i gotowość do zachowań zmierzających do zwracania na siebie uwagi.
15. **Aut-Potrzeba Autonomii (Autonomy).**
Potrzeba działania niezależnego od innych ludzi oraz od społecznych oczekiwań i wartości.
16. **Agg-Potrzeba Agresji (Aggression).**

²³ Gough H. G., Heilbrun A. B. (Jr), *The Adjective Check List Manual*, Palo Alto 1971, Consulting Psychologists Press.

Tendencja do zachowań atakujących innych lub sprawiających innym przykrość.

17. Cha-Potrzeba Zmian (Change).

Tendencja do poszukiwania nowych doświadczeń i unikania rutyny.

18. Suc-Potrzeba Oparcia (Succorance).

Zabieganie o miłość, sympatię, pomoc lub emocjonalne wsparcie ze strony innych.

19. Aba-Potrzeba Poniżenia się (Abasement).

Wyrażanie poczucia niższości przez przeżywanie poczucia winy i samokrytycyzm lub niezaradność społeczną.

20. Def-Potrzeba Uległości (Deference).

Skłonność do poszukiwania i podejmowania podporządkowanych ról w stosunkach z innymi.

Trzecia część narzędzia zawiera 10 skal tematycznych, obejmujących różne aspekty osobowości i zachowań interpersonalnych.

21. CRS-Gotowość do poddania się poradnictwu (Counseling Readiness Scale).

Poziom motywacji do zmiany siebie pod wpływem oddziaływań psychokorekcyjnych i psychoterapeutycznych.

22. S-Cn-Samokontrola (Self-Control).

Poziom kontrolowania się i koncentracji na przestrzeganiu norm społecznych.

23. S-Cfd-Zaufanie do samego siebie (Self-Confidence).

Poziom zrównoważenia i pewności siebie w relacjach interpersonalnych.

24. P-Adj-Przystosowanie Osobowościowe (Personal Adjustment).

Poziom życiowego optymizmu i zdolności adaptacyjnych.

25. ISS-Skala Idealnego „Ja” (Ideal Self Scale).

Skala ta pozwala określić stopień zgodności obrazu siebie z preferowanym ideałem osobowości i stanowi alternatywną strategię wobec skali P-Adj w zakresie oceny przystosowania.

26. CPS-Skala Twórczej Osobowości (Creative Personality Scale).

Bada ona twórcze właściwości osobowości.

27. MLS-Skala (wojskowych) Zdolności Przywódczych (Military Leadership Scale).

Skala opracowana dla celów wojska, diagnozuje cechy przydatne w kierowaniu grupami ludzkimi.

28. Mas-Skala Męskości (Masculine Attributes Scale) oraz**29. Fem-Skala Kobiecości (Feminine Attribute Scale).**

Skale te spełniają trzy funkcje, z których najważniejsza to umiejscowienie osób badanych na kontinuum, którego jeden kraniec obejmuje cechy „mniej” męskie, bardziej zależne i skromne, drugi zaś zachowania „męskie”, pełne inicjatywy.

30. Lab-Skala Labilności (Lability)

Skala bada takie cechy jak spontaniczność, elastyczność, brak konwencjonalizmu, indywidualizm.

Czwarta część narzędzia to 5 skal opracowanych na bazie teorii Analizy Transakcyjnej Berne'a, wedle której zachowania intrapsychiczne i interpersonalne, "transakcje", można opisywać w kategoriach poszczególnych stanów ego, jako wywodzące się z jego trzech pierwotnych stanów. Te trzy podstawowe stany pełnią pięć funkcji, które są obecne w każdej transakcji.

31. CP-Rodzic Krytyczny (Critical Parent).

Tendencje do zachowań surowych, rygorystycznych i karzących w stosunku do innych.

32. NP-Rodzic Wychowujący (Nurturing Parent).

Tendencje do zachowań opiekuńczych i ochronnych w stosunku do innych.

33. A-Dorosły (Adult).

Poziom integracji osobowościowej i zdolności do empatii.

34. FC-Naturalne (swobodne) Dziecko (Free Child).

Tendencje do działań spontanicznych, umiejętność zaspokajania własnych pragnień emocjonalnych.

35. AC-Przystosowane Dziecko (Adapted Child).

Poziom przystosowania do wymogów społecznych, uleganie konwencjonalnym zachowaniom.

Ostatnią, piątą część narzędzia stanowią 4 skale **Oryginalności-Inteligencji** oparte na koncepcji **Welsha**, wg której twórczość (oryginalność) i inteligencja stanowią niezależne wymiary i struktury osobowości; dla tych wymiarów stworzył on dwa neologizmy: **Origence** i **Intellectence**. Jakości te mogą występować w czterech różnych, niezależnych od siebie konfiguracjach obrazujących odmienne funkcjonowanie osobowości.

36. A1-Wysoka Oryginalność, Niska Inteligencja.

Typ histrioniczny i obdarzony wyobraźnią.

37. A2-Wysoka Oryginalność, Wysoka Inteligencja.

Typ intelektualny i intuicyjny.

38. A3-Niska Oryginalność, Niska Inteligencja.

Typ pragmatyczny i konwencjonalny.

39. A4-Niska Oryginalność, Wysoka Inteligencja.

Typ naukowy i analityczny.

Skale Com, ISS, CPS, MLS, Mas, Fem, CP, NP, A, FC, AC, A1, A2, A3 i A4 są nowe i występują w wersji narzędzia z 1980r.

W Polsce narzędzie to jest od dawna stosowane w kilku różnych wersjach; z tego powodu Matkowski przeprowadził adaptację i normalizację oraz dodał skalę **Samoakceptacji (Sam, S-ac)** i **Optymizmu (Opt)**, które zastosowano również w pracy niniejszej^{24, 25, 26}.

Zadanie osoby badanej polega jedynie na oznaczeniu tych przymiotników, spośród 300, które opisują ją samą. Instrukcja i wykonanie jest bardzo proste a to zadecydowało o wyborze tej techniki do badań w niniejszej pracy. Skale tak oryginalnej wersji jak i adaptacji ACL dokonanej przez Matkowskiego charakteryzują się wysoką rzetelnością i trafnością.

Kwestionariusz (Skala) Wartości (RVS) służy do pomiaru wartości podmiotowych i składa się z dwóch podskal po 18 pozycji każda; jedna z podskal przeznaczona jest do pomiaru **Wartości Ostatecznych (WO)**, tj. najważniejszych celów istnienia a druga do badania **Wartości Instrumentalnych (WI)**, tj. najogólniejszych sposobów postępowania. W tej pracy zastosowana została polska adaptacja **wersji E**, w której ob. otrzymuje dwie listy po 18 wartości każda (WO i WI) i jej zadanie polega na porangowaniu ich od 1 do 18 wg ważności każdej wartości dla niej; rangę 1 otrzymuje wartość najważniejsza a 18 najmniej ważna. Wartości w podskalach są ułożone alfabetycznie i przy nazwie każdej wartości jest dopisane krótkie jej określenie. Nazwy wartości w podskali WI mają formę przymiotnika, imiesłowu lub inną, do określania najbardziej preferowanych sposobów postępowania.

I. Wartości ostateczne

Bezpieczeństwo Narodowe (Zabezpieczenie przed napaścią).

Bezpieczeństwo Rodziny (Troska o najbliższych)

Dojrzała Miłość (Bliskość seksualna i duchowa)

²⁴ Matkowski M., *Test Przymiotników jako narzędzie do badania struktury potrzeb jednostki*, [W]: Przegląd Psychologiczny, 1984, 2

²⁵ Wolińska J., Drwał R. L., *Test Przymiotnikowy ACL II.G. Gougha i A.B. Heilbruna w badaniach samooceny i percepcji społecznej*, [W]: Drwał R. (red.), *Techniki kwestionariuszowe w diagnostyce psychologicznej. Wybrane zagadnienia*, UMCS, Lublin 1987,

²⁶ Wolińska J., Drwał R.L., *Test Przymiotnikowy (ACL) II.G. Gougha i A.B. Heilbruna w badaniach samooceny i percepcji społecznej*, [W]: Drwał R.L. (red.), *Adaptacja kwestionariuszy osobowości*, PWN, Warszawa 1995

Dostatnie Życie (Dobrobyt)
Mądrość (Dojrzałe Rozumienia życia)
Poczucie Dokonania (Wniesienie trwałego wkładu)
Poczucie Własnej Godności (Samopoważanie)
Pokój na Świecie (Świat wolny od wojen i konfliktu)
Prawdziwa Przyjaźń (Bliskie koleżeństwo)
Przyjemność (Miłe uczucia, brak nadmiernego pośpiechu)
Równowaga Wewnętrzna (Brak konfliktów wewnętrznych)
Równość (Braterstwo, jednakowe szanse dla wszystkich)
Szczęście (Radość, zadowolenie)
Świat Piękna (Piękno natury i sztuki)
Uznanie Społeczne (Poważanie, podziw)
Wolność (Niezależność osobista, wolność wyboru)
Zbawienie (Zbawienie duszy, życie wieczne)
Życie Pełne Wrażeń (Podniecające, aktywne)

II. Wartości instrumentalne

Ambitny (Pracowity, z aspiracjami)
Czysty (Zadbany, schludny)
Intelektualista (Inteligentny, myślący)
Kochający (Czuły, delikatny)
Logiczny (Konsekwentny, rozumny)
Niezależny (Nie podporządkowany nikomu, samodzielny)
Obdarzony wyobraźnią (Śmiały, twórczy)
Odpowiedzialny (Niezawodny, rzetelny)
Odważny (Broniący swoich przekonań)
Opanowany (Powsściągliwy, zrównoważony)
O szerokich horyzontach (O otwartym umyśle)
Pogodny (Wesoły, niefrasobliwy)
Pomocny (Pomagający, niosący pomoc)
Posuszny (Wypełniający polecenia, pełny szacunku)
Uczciwy (Niezdolny do oszustwa, szczery, prawdomówny)
Uprzejmy (Życzliwy, grzeczny wobec innych)
Uzdolniony (O dużych umiejętnościach)
Wybaczający (Gotowy do wybaczenia innym).

Tak oryginalna wersja E SV jak i polska adaptacja E-4 SW charakteryzują się wysoką trafnością i rzetelnością.

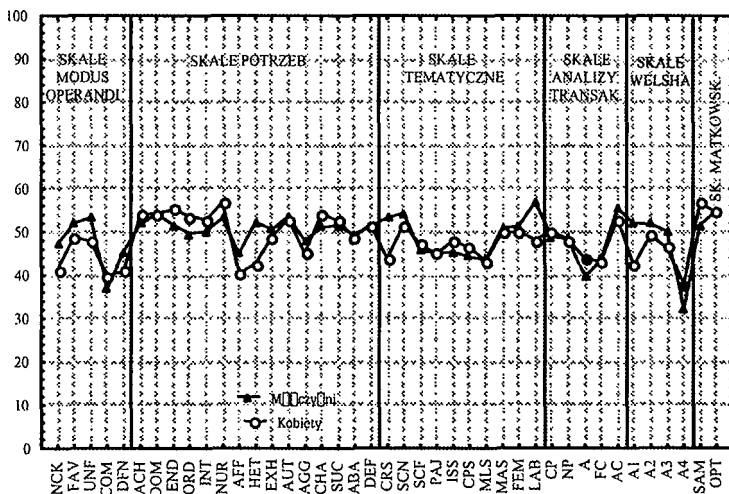
Dane ilościowe uzyskane w wyniku przeprowadzonych badań poddano analizie statystycznej stosując takie statystyki i metody jak średnia (\bar{x}), odchylenie standardowe (σ), test „t”, za pomocą komputerowego pakietu statystycznego *Statistica PL 5.1 for Windows*²⁷.

Wyniki badań własnych i ich omówienie. Różnice w strukturze osobowości mężczyzn i kobiet

Wyniki uzyskane przez mężczyzn i kobiety przedstawione są w tab. 1 i wykr. 1.

W zbiorze 41 badanych zmiennych stwierdzono różnice statystycznie istotne w przypadku 10 z nich. Ponieważ obie grupy uzyskały wyniki przeważnie oscylujące wokół wyników przeciętnych, większe znaczenie diagnostyczne zdają się mieć wyniki najbardziej od tychże przeciętnych odbiegające.

Wykr. 1: Profil osobowości w ACL studentów i studentek KN (wyróżnione są skale, w których stwierdzono statystycznie istotne różnice).

Spośród skal **modus operandi** istotne statystycznie różnice stwierdzono w skalach NCK, Unfav i Dfn, w których kobiety uzyskały wyniki niższe. Różnice w skali NCK świadczą o tym, że kobiety wykazują większe zrównoważenie, są spokojniej-

²⁷ StatSoft Polska: Statistica PL., Kraków 1997

Tab. 1: Porównanie średnich wartości ($\pm \sigma$) skal badających strukturę osobowości w ACL studentów i studentek KN.

SKALE ACL	MĘCZYŹNI		KOBIEТЫ		ISTOTN. RÓŻNIC	
	x	σ	x	σ	t	p
1.NCk	47,28	9,88	41,34	9,01	2,50	0,01
2.Fav	52,00	10,27	48,83	6,96	1,26	ni.
3.Unfav	53,33	10,58	47,90	5,68	2,49	0,01
4.Com	37,04	9,86	40,04	8,93	-1,12	ni.
5.Dfn	45,44	7,64	40,79	7,24	2,50	0,01
6.Ach	51,74	9,68	54,00	7,41	-0,91	ni.
7.Dom	54,19	10,91	54,35	9,50	-0,06	ni.
8.End	51,70	9,43	55,17	9,58	-1,29	ni.
9.Ord	49,67	9,49	53,74	9,28	-1,53	ni.
10.Int	50,15	9,81	52,83	10,10	-0,95	ni.
11.Nur	53,15	10,07	56,78	7,80	-1,41	ni.
12.Aff	44,97	7,55	40,52	7,23	2,41	0,01
13.Het	52,31	11,69	42,59	6,67	3,98	0,000
14.Exh	50,52	9,23	48,87	8,24	0,66	ni.
15.Aut	53,63	10,84	53,00	8,38	0,23	ni.
16.Agg	47,96	11,92	45,09	8,80	0,96	ni.
17.Cha	51,11	9,96	54,26	9,04	-1,16	ni.
18.Suc	51,52	11,25	52,65	10,15	-0,37	ni.
19.Aba	49,41	12,64	48,87	6,06	0,19	ni.
20.Def	51,33	11,45	51,70	11,27	-0,11	ni.
21.CRS	53,26	12,11	48,83	6,34	3,36	,002
22.S-Cn	54,37	7,35	51,70	8,60	1,19	ni.
23.S-Cf	45,67	10,67	47,13	9,75	-0,50	ni.
24.P-Adj	45,04	7,94	44,91	8,43	0,05	ni.
25.ISS	45,41	10,05	48,00	5,41	-1,11	ni.
26.CPS	44,26	8,67	46,43	8,64	-0,89	ni.
27.MLS	43,56	10,21	43,39	8,43	0,06	ni.
28.Mas	50,89	10,14	49,91	10,19	0,34	ni.
29.Fem	51,33	10,24	50,04	10,16	0,45	ni.
30.Lab	56,94	8,94	48,24	10,70	3,57	0,001
31.CP	48,93	8,02	50,22	9,47	-0,52	ni.
32.NP	48,33	8,14	48,26	7,31	0,03	ni.
33.A	39,67	8,20	44,03	6,96	-2,28	0,026
34.FC	43,63	8,36	43,04	8,61	0,24	ni.
35.AC	55,59	11,80	53,09	8,59	0,84	ni.
36.A1	52,00	9,56	42,22	7,80	3,92	0,000
37.A2	51,81	8,90	49,17	9,12	1,03	ni.
38.A3	50,11	10,03	46,30	8,47	1,44	ni.
39.A4	32,04	8,46	37,96	8,90	-2,40	0,02
40.Sam	51,52	8,80	56,57	9,71	-1,93	ni.
41.Opt	54,93	9,34	54,65	8,37	0,11	ni.

sze, ostrożniejsze, bardziej trzymają na uboczu, więcej wykazują zachowań konwencjonalnych, a mniej impulsywnych. Różnice w skali Unfav oznaczają, że u mężczyzn występuje w większym stopniu bunt, upór, brak zaufania do siebie, mniej liczą się oni z przekonaniem i postawami innych; kobiety są spokojniejsze, w stosunkach z innymi są „dobrze ułożone”, wykazują więcej uprzejmości i taktu. Różnice w skali Dfn świadczą o tym, że kobiety odczuwają więcej lęku, niezadowolonia z siebie, bywają malkontentne, zamartwiają się, są bardziej krytyczne wobec siebie i innych; zamartwianie się wraz z ruminacjami myślowymi („przeżuwanie” myślowym) i pesymizmem stanowią istotne przyczyny i składowe depresji, na którą częściej chorują kobiety^{28, 29}.

W grupie **skal potrzeb** stwierdzono różnice istotne statystycznie w skali Aff i Het, w których kobiety uzyskały wyniki niższe. Różnice w skali Aff oznaczają, że kobiety w stosunkach międzyludzkich wykazują mniej zaufania, do życia większy pesymizm, źle się czują w sytuacjach wymagających intensywniejszych i dłuższych kontaktów z ludźmi, wykazują więcej indywidualizmu i niezależności w stosunkach z innymi. Różnice w skali Het świadczą o tym, że mężczyźni wykazują większe zainteresowanie płcią przeciwną, również w sensie erotycznym, co jest jeszcze jednym przejawem ich ogólnego zainteresowania życiem, światem i otaczającą rzeczywistością; kobiety zaś charakteryzuje większa rezerwa i nieśmiałość w stosunkach z innymi oraz zahamowanie. Ogólnie zachowanie mężczyzn cechuje większa ekspansja i dynamizm niż zachowanie kobiet³⁰.

W grupie **skal tematycznych** stwierdzono statystycznie istotne różnice w skali CRS i Lab, w których mężczyźni uzyskali wyniki wyższe. Różnice w skali CRS oznaczają, że kobiety dobrze się czują w roli łagodnej, bez większych ambicji, uległej osoby. Różnice w skali Lab świadczą o tym, że mężczyźni wykazują większą spontaniczność, są wrażliwi na to, co nowe i ciekawe, mają bogatą wyobraźnię, lecz są również pełni napięcia i niespokojni; kobiety zaś charakteryzuje większy flegmatyzm, konwencjonalność, skłonność do planowego i rutynowego działania, potrzeba porządku i regularności.

W grupie **skal analizy transakcyjnej** istotną statystycznie różnicę stwierdzono w skali A (stan Ego Dorosły), w której mężczyźni uzyskali wynik niższy, co oznacza, że łatwiej im osiągać stan odprężenia (żyją bardziej „na luzie”), lecz gorzej radzą sobie z odpowiedzialnością i obowiązkami; kobiety zaś są bardziej skoncentrowane na pracy i obowiązkach, kosztem spontaniczności i zabawy.

W grupie **skal Oryginalności-Inteligencji** Welsha stwierdzono że kobiety uzyskały istotnie niższe wyniki w skali A1 a mężczyźni w skali A4. Różnice w skali A1

²⁸ Seligman M.E.P., *Optymizmu można się nauczyć*, MRoP, Poznań 1993

²⁹ Seligman M.E.P., *Co możesz zmienić, a czego nie możesz*, MRoP, Poznań 1994

³⁰ Tsirigotis K. (red.), *Życie psychoseksualne. Radości i smutki*, Educator Akademia Polonijna, Częstochowa 2000,

(Wysoka Oryginalność, Niska Inteligencja, typ Histrioniczny, z wyobraźnią) oznaczają, że mężczyźni w większym stopniu ulegają popędowi i instyktom, lubią zabawę i uciechy, lubią wygodę w życiu, żyją w większej zgodzie ze sobą i z innymi; kobiety są ostrożniejsze, bardziej czujne, planują swe działania, w większym stopniu kontrolują swoje impulsy, przywiązują większą wagę do konwenansów. Różnice w skali A4 (Niska Oryginalność, Wysoka Inteligencja, typ Naukowy, Analityczny) oznacza, że u mężczyzn występuje mniejsza kontrola, większe odprężenie i zmienność u kobiet zaś większa dyscyplina, napięcie i planowanie działań i pracy dla osiągnięcia założonych celów.

Reasumując kwestię różnic w strukturze osobowości studentek i studentów KN można stwierdzić, że w funkcjonowaniu intrapsychoicznym kobiet dominuje równowaga, spokój wręcz flegmatyzm, ostrożność, a nawet zahamowanie, silnie odczuwają potrzebę porządku i regularności. W większym stopniu kontrolują swoje impulsy, odczuwają więcej lęku i napięcia, niezadowolone z siebie, bywają mało kontentne, zamartwiają się; ich postawę do życia charakteryzuje większy pesymizm, są bardziej krytyczne wobec siebie i innych, dobrze się czują w roli łagodnej, bez większych ambicji, uległej osoby.

W relacjach interpersonalnych, wykazują mniej zaufania do innych, charakteryzuje je większa rezerwa i nieśmiałość, są bardziej czujne, źle się czują w sytuacjach wymagających intensywniejszych i dłuższych kontaktów z ludźmi (lęk przed zaangażowaniem?). Mimo takiego odbioru i przeżywania stosunków z innymi ludźmi, wykazują więcej uprzejmości i taktu, są „dobrze ułożone”, przywiązują większą wagę do konwenansów.

Jeśli chodzi o to, co jest widoczne dla innych (zachowanie i działanie) bardziej trzymają się na uboczu, są bardziej skoncentrowane na pracy i obowiązkach kosztem spontaniczności i zabawy; mają skłonność do planowego i rutynowego działania, charakteryzuje je większa dyscyplina i planowanie działań i pracy dla osiągnięcia założonych celów.

W funkcjonowaniu intrapsychoicznym badanych mężczyzn dominuje bunt, upór, brak zaufania do siebie. Wykazują oni większą spontaniczność, są wrażliwi na to, co nowe i ciekawe, mają bogatą wyobraźnię, lecz są również pełni napięcia i niespokojni. Mężczyźni w większym stopniu ulegają popędowi i instyktom, lubią zabawę i uciechy, lubią wygodę w życiu, żyją w większej zgodzie ze sobą i z innymi; występuje u nich mniejsza kontrola, większe odprężenie i zmienność, łatwiej im osiągać stan odprężenia (żyją bardziej „na luzie”), lecz gorzej radzą sobie z odpowiedzialnością i obowiązkami. W relacjach interpersonalnych mniej liczą się z przekonaniem i postawami innych. Poza tym wykazują większe zainteresowanie płcią przeciwną, również w sensie erotycznym, co jest jeszcze jednym przejawem ich ogólnego zainteresowania życiem, światem i otaczającą rzeczywistością.

Kończąc rozważania dotyczące struktury osobowości kandydatów na nauczy-

cieli, tj. studentów Kolegium Nauczycielskiego, również w aspekcie różnic związanych z płcią osób badanych można stwierdzić, że ogólnie w strukturze osobowości badanych studentów dominują tendencje do opiekowania się i udzielania pomocy potrzebującym i słabszym (Nur), co jest cechą pożądaną w pracy nauczyciela, który m.in. ma wspierać proces rozwoju osobowości młodych ludzi. Natomiast niepokój może wzbudzać konfiguracja tych skal: równie wysokie jest nasilenie tendencji dominacyjnych (Dom) przy mniejszym natężeniu potrzeby afiliacji, bliskich stosunków interpersonalnych (Aff). Konfiguracja taka może zaowocować postawą „ja dla was, bez was” bo „ja wiem lepiej”; innymi słowy istnieje niebezpieczeństwo pozbawiania dzieci ich własnej podmiotowości, być może z dwóch powodów: nauczyciel jest przekonany o swojej nieomylności (wobec „omylności” dzieci) lub woli gdy dzieci są mu podporządkowane^{31,32}.

W kwestii różnic wynikających z płci, można zaryzykować obrazowo stwierdzenie, że badani mężczyźni jawią się jako „beztroszy, weseli chłopcy”, w przeciwieństwie do kobiet, które jawią się jako „zamartwiające się tytanki pracy i obowiązkowości”.

Aczkolwiek trudno jest poddać się „chirurgii osobowości” w celu dokonania zmian w jej strukturze i w nasileniu poszczególnych cech, można udoskonalić pewne aspekty funkcjonowania intrapsychoicznego i interpersonalnego, zanim kandydaci podejmą pracę w zawodzie, jeszcze w trakcie studiów.

Różnice w hierarchii wartości mężczyzn i kobiet

Tak ukształtowana struktura osobowości i takie różnice w zakresie cech osobowości i odczuwanych potrzeb nie są bez znaczenia dla różnic w hierarchii wartości.

Skala rangowa jest skalą porządkową, co znacznie ogranicza zakres dopuszczalnych analiz statystycznych i dlatego rangi, które osoby badane przypisały poszczególnym wartościom, przekształcone zostały w wyniki standaryzowane „z” wg wzoru Hayesa³³. Tak przekształcone wyniki uzyskane przez mężczyzn i kobiety przedstawione są w tab. 2 i wykr. 2. W wyniku przeprowadzonej analizy statystycznej stwierdzono wystąpienie istotnych statystycznie różnic w przypadku wyboru siedmiu Wartości Ogólnych a dwóch Wartości Instrumentalnych. W zakresie Wartości Ostatecznych (WO) mężczyźni wyżej niż kobiety cenili wartości *Wolność*, *Bezpieczeństwo Narodowe*, *Dostatnie Życie* i *Życie Pełne Wrażeń*; kobiety wyżej

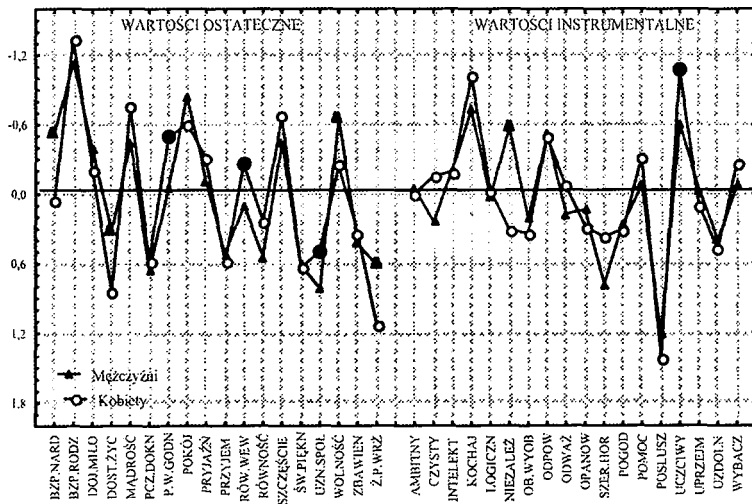
³¹ Lewik-Tsirigotis E., Tsirigotis K., *Cechy osobowości kandydatów na nauczycieli*, [W]: Mikołajewicz W. (red.), *Kształcenie i doskonalenie nauczycieli (dla) edukacji alternatywnej*, Impuls, Kraków 2001, 137-51

³² Tsirigotis K., Lewik-Tsirigotis E., *Niektóre zagadnienia funkcjonowania osobowościowego kandydatów na nauczycieli*, „Nauczyciel i szkoła”, 2004, w recenzji

³³ Brzozowski P., *Polska wersja Testu Wartości Rokeacha i jej teoretyczne podstawy*, „Przegląd Psychologiczny”, 1986, 2, 527-40.

cenili wartości *Poczucie Własnej Godności*, *Równowaga Wewnętrzna* i *Uznanie Społeczne*. W podskali Wartości Instrumentalnych (WI) mężczyźni wyżej cenili wartość Niezależny a kobiety Uczciwy.

Wartość Wolność, tj. niezależność osobista i wolność wyboru oraz Bezpieczeństwo Narodowe, tj. zabezpieczenie przed napaścią należą do bieguna Orientacji Społecznej IV-ego czynnika Orientacja Społeczna-Orientacja Osobista (Rokeach) oraz do czynnika Bezpieczeństwo (Scwartz, Bilsky). Wybory takie u mężczyzn mogą stanowić oznaki atawistycznych pozostałości lub patriarchalnego modelu mężczyzny jako żywiciela i obrońcy rodziny³⁴. Wartości Dostatnie Życie, tj., dobrobyt i Życie Pełne Wrażeń, tj. życie aktywne i podniecające należą do bieguna Gratyfikacji Bezsrodecznej I-ego czynnika Gratyfikacja Bezpośrednia-Gratyfikacja Odroczona (Rokeach) oraz Przyjemność (Schwartz, Bilsky). Takie ludyczne nastawienie do życia u mężczyzn potwierdzają wyniki badań w innych pracach^{35, 36}. Wybór wartości niezależności i samodzielności zdaje się być ściśle powiązany z wyborem wartości wolności.

Wykr. 2: Porównanie średnich ($\pm \sigma$) hierarchii wartości, badanych za pomocą RVS, u studentów i studentek KN (wyniki standaryzowane „z”; wyróżniono statystycznie istotne różnice)

³⁴ Tsirigotis K. (red.), *Życie psychoseksualne. Radości i smutki*, Educator Akademia Polonijna, Częstochowa 2000,

³⁵ Lewik-Tsirigotis E., Tsirigotis K., *Cechy osobowości kandydatów na nauczycieli*, [W]: Mikolajewicz W. (red.): *Kształcenie i doskonalenie nauczycieli (dla) edukacji alternatywnej*, Impuls, Kraków 2001, 137-51

³⁶ Lewik-Tsirigotis E., Tsirigotis K., *Hierarchia wartości u kandydatów na nauczycieli*, „Rocznik Edukacji Alternatywnej”, 2003, 1 (3)

Tab. 2: Porównanie średnich ($\pm \sigma$) hierarchii wartości, badanych za pomocą RVS, u studentów i studentek KN (wyniki standaryzowane „z”)

WARTOŚCI OSTATECZNE	Mężczyźni		Kobiety		ISTOTN. RÓŻNIC	
	x	σ	x	σ	t	p
1. Bez pieczeństwo Narodowe	-0,53	0,83	0,04	0,78	-2,83	0,006
2. Bez pieczeństwo Rodziny	-1,14	0,58	-1,34	0,61	1,39	ni
3. Dojrzała Miłość	-0,39	0,63	-0,21	0,81	-0,98	ni
4. Dostatnie życie	0,32	0,93	0,85	0,95	-2,23	0,02
5. Mądrość	-0,45	0,71	-0,76	0,58	1,88	ni
6. Poczucie Dokonania	0,67	0,79	0,57	0,72	0,51	ni
7. Pocz. Własnej Godności	-0,05	0,53	-0,49	0,60	3,18	0,002
8. Pokój na Świecie	-0,85	0,97	-0,61	1,01	-0,99	ni
9. Prawdziwa Przyjaźń	-0,11	0,63	-0,30	0,61	1,22	ni
10. Przyjemność	0,52	0,65	0,59	0,59	-0,46	ni
11. Równowaga Wewnętrzna	0,10	0,72	-0,26	0,58	2,16	0,03
12. Równość	0,54	0,88	0,24	0,69	1,53	ni
13. Szczęście	-0,44	0,78	-0,67	0,59	1,31	ni
14. Świat Piękna	0,61	0,74	0,64	0,59	-0,16	ni
15. Uznanie Społeczne	0,82	0,65	0,50	0,55	2,13	0,03
16. Wolność	-0,66	0,85	-0,25	0,76	-2,00	0,05
17. Zbawienie	0,43	1,07	0,34	1,26	0,31	ni
18. Życie Pełne Wrażeń	0,62	0,88	1,13	0,63	-2,67	0,01
WARTOŚCI INSTRUMENTALNE						
1. Ambitny	-0,05	0,90	-0,01	1,03	-0,17	ni
2. Czysty	0,24	1,01	-0,15	0,82	1,72	ni
3. Intelktualista	-0,21	0,97	-0,19	0,87	-0,08	ni
4. Kochający	-0,73	0,79	-1,02	0,72	1,56	ni
5. Logiczny	0,03	0,74	-0,03	0,86	0,28	ni
6. Niezależny	-0,58	1,14	0,32	1,09	-3,21	0,002
7. Obdarzony Wyobraźnią	0,22	0,80	0,34	0,85	-0,57	ni
8. Odpowiedzialny	-0,52	0,94	-0,49	0,69	-0,13	ni
9. Odważny	0,17	0,90	-0,06	0,82	1,10	ni
10. Opanowany	0,14	0,87	0,28	0,69	-0,73	ni
11. O Szerokich Horyzontach	0,78	3,41	0,37	0,67	0,64	ni
12. Pogodny	0,26	0,62	0,31	0,63	-0,32	ni
13. Pomocny	-0,07	0,78	-0,32	0,65	1,37	ni
14. Posłuszny	1,22	0,79	1,42	0,66	-1,08	ni
15. Uczciwy	-0,61	0,92	-1,07	0,74	2,19	0,03
16. Uprzejmy	-0,04	0,78	0,11	0,74	-0,76	ni
17. Uzdolniony	0,40	0,70	0,48	0,79	-0,42	ni
18. Wybaczący	-0,07	0,98	-0,26	0,88	0,82	ni

Charakter wartości, którym kobiety przypisały statystycznie istotnie wyższe rangi zdaje się być zupełnie inny. Poczucie Własnej Godności, tj. samopoważanie (Orientacja Osobista) i Równowaga Wewnętrzna, tj., brak konfliktów wewnętrznych (Gratyfikacja Odroczonej) wchodzi w skład czynnika Dojrzałość (Schwartz, Bilsky); podstawy do poczynienia hipotez o większej wadze dojrzałości dla kobiet

dały również wyniki badań w innych pracach^{37,38}. *Uznanie Społeczne*, tj. poważanie i podziw jest związane z percepcją i oceną społeczną. *Uczciwość*, tj. szczerłość i prawdomówność, jest związana z jedną stroną z postawą wobec innych ludzi i z relacjami interpersonalnymi, ale z drugiej strony jest związana z wymogami superego i zwierciadłem społecznym.

Kończąc omawianie różnic w wyborze wartości dokonany przez mężczyzn i kobiety można stwierdzić, że w zakresie WO mężczyźni wyżej cenili wartości *Wolność*, *Bezpieczeństwo Narodowe*, *Dostatnie Życie* i *Życie Pełne Wrażeń*; kobiety wyżej ceniły wartości *Poczucie Własnej Godności*, *Równowaga Wewnętrzna* i *Uznanie Społeczne*. W podskali WI mężczyźni wyżej cenili wartość *Niezależny* a kobiety *Uczciwy*. Wartość *Wolność*, tj. niezależność osobista i wolność wyboru oraz *Bezpieczeństwo Narodowe*, tj. zabezpieczenie przed napaścią Wyборы takie u mężczyzn mogą stanowić oznaki atawistycznych pozostałości lub patriarchalnego modelu mężczyzny jako żywiciela i obrońcy rodziny. Wartości *Dostatnie Życie*, tj., dobrobyt i *Życie Pełne Wrażeń*, tj. życie aktywne i podniecające związane są z przyjemnością. Wybór wartości niezależności i samodzielności zdaje się być ściśle powiązany z wyborem wartości wolności. Charakter wartości, którym kobiety przypisały statystycznie istotnie wyższe rangi zdaje się być zupełnie inny. *Poczucie Własnej Godności*, tj. samopoważanie (Orientacja Osobista) i *Równowaga Wewnętrzna*, tj. brak konfliktów wewnętrznych (Gratyfikacja Odroczonej) są związane z dojrzałością. *Uznanie Społeczne*, tj. poważanie i podziw oraz *Uczciwość*, tj. szczerłość i prawdomówność są związane z relacjami interpersonalnymi i zwierciadłem społecznym.

Ocena poszczególnych wartości była różna u mężczyzn i u kobiet. W zakresie WO mężczyźni wyżej cenili wartości *Wolność*, *Bezpieczeństwo Narodowe*, *Dostatnie Życie* i *Życie Pełne Wrażeń*; kobiety wyżej ceniły wartości *Poczucie Własnej Godności*, *Równowaga Wewnętrzna* i *Uznanie Społeczne*. W podskali WI mężczyźni wyżej cenili wartość *Niezależny* a kobiety *Uczciwy*. Niezależność osobista, wolność i samodzielność wyboru oraz zabezpieczenie przed napaścią mogą stanowić oznaki atawistycznych pozostałości lub patriarchalnego modelu mężczyzny jako żywiciela i obrońcy rodziny. Z kolei dobrobyt i życie aktywne i podniecające związane są z przyjemnością. Charakter wartości, preferowanych przez kobiety zdaje się być zupełnie inny. Samopoważanie i brak konfliktów wewnętrznych są związane z orientacją osobistą, gratyfikacją odroczonej i dojrzałością. Poważanie i podziw oraz szczerłość i prawdomówność są związane z relacjami interpersonalnymi i zwierciadłem społecznym.

³⁷ Lewik-Tsirigotis E., Tsirigotis K., *Cechy osobowości kandydatów na nauczycieli*, (w): Mikołajewicz W. (red.), *Kształcenie i doskonalenie nauczycieli (dla) edukacji alternatywnej*, Impuls, Kraków 2001, 137-51

³⁸ Lewik-Tsirigotis E., Tsirigotis K., *Hierarchia wartości u kandydatów na nauczycieli*, „Rocznik Edukacji Alternatywnej”, 2003, 1 (3)

Na podstawie wyników ww. badań można stwierdzić, że kwestia różnic w funkcjonowaniu psychologicznym mężczyzn i kobiet stanowi obszar, któremu warto i trzeba poświęcić sporo uwagi i pracy.

Bibliografia:

- Bem S.L., *Męskość-Kobiecość*, GWP, Gdańsk 2000
- Brzozowski P., *Polska wersja Testu Wartości Rokeacha i jej teoretyczne podstawy*, „Przegląd Psychologiczny”, 1986, 2, 527-40.
- Brzozowski P., *Skala Wartości-Polska wersja testu Milтона Rokeacha*, (W): Drwał R.Ł. (red.), *Techniki kwestionariuszowe w diagnostyce psychologicznej*, UMCS, Lublin 1987, 81-122.
- Brzozowski P., *Skala Wartości (SW). Polska adaptacja Value Survey M. Rokeacha*. Podręcznik, PTP., Warszawa 1989.
- Buss D., *Ewolucja pożądania*, GWP, Gdańsk 2000
- Duraj-Nowakowa K.: *Systemologiczne inspiracje pedeutologii*, Impuls, Kraków 2000,
- Gough H. G., Heilbrun A. B. (Jr), *The Adjective Check List Manual*, Palo Alto 1971, Consulting Psychologists Press.
- Gough H. G., Heilbrun A. B. (Jr), *The Adjective Check List manual*, Palo Alto 1980, Consulting Psychologists Press.
- Krawcewicz S., *Współczesne problemy zawodu nauczyciela*, KiW, Warszawa 1979
- Legowicz J., *O nauczycielu. Filozofia nauczania i wychowania*, PWN, Warszawa 1975
- Lewik-Tsirigotis E., Tsirigotis K., *Cechy osobowości kandydatów na nauczycieli, (w): Mikołajewicz W. (red.), Kształcenie i doskonalenie nauczycieli (dla) edukacji alternatywnej*, Impuls, Kraków 2001, 137-51
- Lewik-Tsirigotis E., Tsirigotis K.: *Hierarchia wartości u kandydatów na nauczycieli*, „Rocznik Edukacji Alternatywnej”, 2003, 1 (3)
- Matkowski M., *Test Przymiotników jako narzędzie do badania struktury potrzeb jednostki*, „Przegląd Psychologiczny”, 1984, 2
- Moir A., Jessel D., *Pleć mózgu*, PIW, Warszawa 1993
- Murray H. A.(ed.), *Explorations in personality*, Oxford University Press, New York 1949.
- Murray H. A., *Próba analizy sil kierunkowych osobowości*, (W): Reykowski J.(red.), *Problemy osobowości i motywacji w psychologii amerykańskiej*, PWN, Warszawa 1964,

- Murray H.A., Kluckhohn C., Schneider D., *Personality in nature, society and culture*, New York 1953, Knopf.
- Opperman K., Weber E., *Język kobiet, język mężczyzn*, GWP, Gdańsk 2000
- Poleszak W., Bogucki J., *Cechy osobowości wybranych grup nauczycieli w świetle analizy psychologicznej*, „Edukacja”, 2000, 1
- Pospiszyk K.: *Psychologia kobiety*, PWN, Warszawa 1986
- Rokeach M., *Beliefs, attitudes and values*, Jossey-Bass, San Francisco 1968.
- Rokeach M., *The nature of human values*, Free Press, New York 1973.
- Rokeach M., *Value Survey, Halgren Tests*, Sunnyvale, 1982.
- Schwartz S.H., Bilsky W., *Toward a universal psychological structure of human values*, „Journal of Personality and Social Psychology”, 1987, 53, 550-62
- Schulz R., *Kształtowanie postaw i zachowań innowacyjnych nauczyciela*, „Nauczyciel i Wychowanie”, 1977, 3
- Seligman M.E.P., *Optymizmu można się nauczyć*, MRoP, Poznań 1993
- Seligman M.E.P., *Co możesz zmienić, a czego nie możesz*, MRoP, Poznań 1994
- StatSoft Polska, *Statistica PL*, Kraków 1997
- Szkudlarek T., Śliwski B.: *Wyzwania pedagogiki krytycznej i antypedagogiki*, Impuls, Kraków 2000
- Tsirigotis K. (red.), *Życie psychoseksualne. Radości i smutki*, Educator Akademia Polonijna, Częstochowa 2000
- Tsirigotis K., Lewik-Tsirigotis E.: *Niektóre zagadnienia funkcjonowania osobowościowego kandydatów na nauczycieli*, „Nauczyciel i szkoła”, 2004, (w recenzji)
- Włodarski Z., *Pożądanee cechy nauczyciela i sposoby porozumiewania się w procesie nauczania*, (W): Przetacznikowa M., Włodarski Z.: *Psychologia Wychowawcza*, PWN, Warszawa 1979
- Wolińska J., Drwał R. Ł., *Test Przymiotnikowy ACL H.G. Gougha i A.B. Heilbruna w badaniach samooceny i percepcji społecznej*, (W): Drwał R. (red.), *Techniki kwestionariuszowe w diagnostyce psychologicznej. Wybrane zagadnienia*, UMCS, Lublin 1987
- Wolińska J., Drwał R.Ł., *Test Przymiotnikowy (ACL) H.G. Gougha i A.B. Heilbruna w badaniach samooceny i percepcji społecznej*, (W): Drwał R.Ł. (red.), *Adaptacja kwestionariuszy osobowości*, PWN, Warszawa 1995
- Zaborowski Z., *Psychospołeczne determinanty pracy nauczyciela*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 1978, 4

Summary

The aim of the paper was a description of gender differences in the personality functioning of prospective (aspirant) teachers. 70 college students (35 men, 35 women) were examined using the Polish version of the Adjective Check List (ACL) and the Rokeach Value Survey (RVS) as tools.

One could venture the statement that the examined men show themselves as „care-free, un-concerned, joyful boys” as opposite to women who show themselves as "eating their heart out demons of work and sense of duty". Among the terminal values, men higher rated freedom, national security, a comfortable life and an exciting life; women-inner harmony, self-respect and social recognition. Regarding the instrumental values, men rated higher independence, women-honesty. Personal independence, freedom, free choice and protection from attack may be signs of atavistic residuum or of the patriarchal model of a man as a support (bread-winner) and protector.